

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

READINESS OF FUTURE SPEECH THERAPIST TEACHERS TO INTERACT WITH PARENTS WHO RAISE CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

Стаття присвячена актуальній проблемі сьогодення, а саме готовності фахівців до роботи в системі інклюзивного навчання. На сьогоднішній день підготовка майбутніх фахівців у закладах вищої освіти передбачає відповідність ринку праці, регіону та цілям сталого розвитку. Ключовим аспектом у корекційно-розвивальній, консультативній роботі вчителя-логопеді є співпраця із батьками дітей, що мають порушення мовлення. Для удосконалення системи підготовки із формування консультативної компетентності майбутніх вчителів-логопедів нами було емпірично досліджено наявний рівень готовності їх до роботи із батьками дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Найважливішою складовою успішного розвитку дитини залишається висвітлення проблеми мовленнєвих розладів у сфері сімейного виховання.

Необхідно розвивати залученість і готовність батьків брати участь у подоланні мовленнєвих порушень дітей. У статті подано сучасний погляд на підготовку вчителів-логопедів у ЗВО до взаємодії з родиною як необхідною умовою ефективної логопедичної роботи. Наведено дані дослідження щодо участі батьків у процесі логопедичної роботи та готовності до усунення мовленнєвих проблем у дітей з порушеннями мовлення. З урахуванням даних дослідження можливо встановити принципи організації навчально-виховного процесу, спрямованого на підготовку студентів до роботи з дітьми з порушеннями мовлення. На основі теоретичного аналізу та діагностичних досліджень визначено відсоток студентів залучених та готових до роботи з батьками. Підготовка студентів до роботи з батьками дітей з тяжкими порушеннями мовлення, реалізується під час проходження виробничих практик, а також під час вивчення таких освітніх компонент як «Логопедична допомога дітям з тяжкими порушеннями мовлення», «Комплексне оцінювання дітей з мовленнєвими порушеннями».

Ключові слова: підготовка вчителів-логопедів, консультативна компетентність вчителів-логопедів, професійна діяльність, професійні якості, корекційно-розвивальна

робота вчителів-логопедів, діти з тяжкими порушеннями мовлення.

The article is devoted to the current problem of today, namely the readiness of specialists to work in the system of inclusive education. Today, the training of future specialists in higher education institutions assumes compliance with the labor market, the region and the goals of sustainable development. A key aspect in the correctional and developmental, consultative work of a speech therapist teacher is cooperation with parents of children with speech disorders. To improve the training system for the formation of consultative competence of future speech therapist teachers, we empirically investigated the current level of their readiness to work with parents of children with severe speech disorders. The most important component of the successful development of a child remains the coverage of the problem of speech disorders in the field of family education. It is necessary to develop the involvement and readiness of parents to participate in overcoming speech disorders in children. The article presents a modern view on the training of speech therapist teachers in higher education institutions for interaction with the family as a necessary condition for effective speech therapy work. The study data on the participation of parents in the process of speech therapy work and readiness to eliminate speech problems in children with speech disorders are presented. Taking into account the study data, it is possible to establish the principles of organizing the educational process aimed at preparing students to work with children with speech disorders. Based on theoretical analysis and diagnostic studies, the percentage of students involved and ready to work with parents is determined. Students are prepared to work with parents of children with severe speech disorders during internships, as well as during the study of such educational components as "Speech therapy for children with severe speech disorders", "Comprehensive assessment of children with speech disorders".

Key words: training of speech therapist teachers, consultative competence of speech therapist teachers, professional activity, professional qualities, correctional and developmental work of speech therapist teachers, children with severe speech disorders.

УДК 378.147-051:37.011.3-056.264
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.19>

Котлова Л.О.,

канд. психол. наук, доцент,
завідувачка кафедри психології,
логопедії та інклюзивної освіти
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Колодій В.В.,

студентка магістратури
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Вимоги сучасного суспільства до підготовки майбутніх учителів-логопедів підтверджують актуальність дослідження проблеми залучення батьків до процесу. Спільна логопедична робота та готовність батьків брати активну участь в усуненні проблем мовленнєвих порушень у дітей, дозволило б логопеду найбільш ефективно використовувати набуті знання та підвищити свою професійну компетентність. Підготовка майбутніх учителів-логопедів до роботи з батьками, на нашу думку,

це процес набуття системи професійних логопедичних знань; розвиток найважливіших психолого-педагогічних умінь (аналітико-діагностичних, рефлексивних, конструктивно-організаторських, прогностичних, комунікативних); розвиток таких базових професійно-особистісних якостей, як емоційна стійкість, емпатія та виховання на цій основі професійних ціннісних орієнтацій.

Результатом навчання є певний рівень готовності майбутнього учителя-логопеда до професійної діяльності, яка виявляється у розвитку,

формуванні та закріпленні таких властивостей внутрішнього світу та поведінки, як комунікативних, творчих, пізнавальних, мотиваційних, рефлексивних і морально-духовних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наш час проблемою розвитку готовності майбутніх учителів-логопедів до професійної діяльності займалися такі вчені як: В. Гладуш, М. Ємяшев, В. Кисличенко, З. Ленів, Ю. Рібцун, В. Шилонова тощо [2; 3; 5; 6; 7; 8; 10]. На важливості взаємодії батьків та логопедів під час активізації та корекції у дітей мовленнєвого розвитку наголошували О. Андрєєва, С. Вивір, Г. Хворова [1; 4; 9].

Сьогодні в середньому кожна четверта дитина дошкільного віку страждає затримкою мовлення або розладом мовлення. В даний час збільшення кількості дітей з порушеннями мовлення пояснюється соціокультурними умовами в яких ростуть діти, незалежно від рівня освіти батьків або їх соціального класу. Однією з причин затримки мовленнєвого розвитку у дітей є недостатнє спілкування батьків з дітьми. Для багатьох дітей телебачення та інтернет стає основним джерелом інформації. Мовчазність членів сім'ї в повсякденному житті і постійний перегляд електронних ресурсів мають сумні наслідки для оволодіння дитиною мовленням. Найважливіше місце в процесі її розвитку належить сімейному вихованню. На думку більшості батьків, розвиток мовлення дитини починається з того пам'ятного дня і години, коли малюк вимовив перші важливі слова: мама і тато. Але насправді набагато раніше, тому що це тривалий і складний процес. З народження дитина починає сприймати звуки, слова і запам'ятовує їх. Дитина безпосередньо наслідує мову старших, спілкується з ними, опановує мовлення; навчитися правильно говорити, він чи ні, а насамперед має чути правильну мову дорослих [9].

Особливості розвитку дитини з порушеннями мовлення визначаються її статусом в родині. Правильна організація сімейного виховання дозволяє створити адекватні психолого-педагогічні умови для подолання недосконалої мовлення. Сім'ї, в яких є діти з проблемами мовленнєвого розвитку, мають спільні риси відносини батьків і дітей, а також специфічні проблеми розвитку мовлення у дитини. Загалом для батьків, які мають дитину з порушенням мовлення, характерні такі типи поведінки у стосунках з дитиною: батьки розгублені; батьки скаржаться на стан дитини з проблемами мовленнєвого розвитку або відкидають її; батьки шукають шляхи вирішення проблем [4].

Педагоги університету створюють умови для самореалізації студентів. Це проявляється у забезпеченні самостійного вибору та альтернатив, заохоченні до вдумливих дій та особистого самоаналізу. Можна констатувати, що в контексті поточної ситуації на ринку праці найбільш

успішними будуть лише ініціативні, самоорганізовані, компетентні спеціалісти, а також спеціалісти, здатні вдосконалюватися та розвиватися професійно та особистісно [5].

Мета статті: висвітлення результатів дослідження щодо рівня підготовки майбутніх вчителів-логопедів до взаємодії з батьками, які виховують дітей з порушеннями мовлення.

Виклад основного матеріалу. У нашому емпіричному дослідженні, взяли участь здобувачі Житомирського державного університету імені Івана Франка (48 студентів університету заочної і денної форм навчання, віком 20–27 років).

Мета емпіричного дослідження: визначити рівень готовності майбутніх учителів-логопедів до взаємодії з батьками, які мають дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Для реалізації поставленої мети нами було використано такі методики: опитувальник «Мотивація вибору професії логопеда» (власна розробка); методика «Діагностика емпатійних здібностей» (у адаптації М.С. Міщенко); методика «Діагностика толерантної поведінки. Незакінчені речення» (за авторства А.М. Костюченко); тест «Визначення ступеня схильності до стресу» (адаптований М.М. Прилуцькою); методика «Діагностика рівня впевненості в собі у ситуації міжособистісного спілкування» (за авторства В. Тимчук).

За результатами анкетування можна зробити такі висновки: студенти в основному визначають логопедію як науку, що вивчає порушення мовлення, методи їх профілактики, діагностики та корекції за допомогою спеціального навчання й виховання. Вони зазначають, що логопедія досліджує причини, механізми, прояви та особливості мовленнєвих порушень, а також розробляє системи корекційного впливу. Крім того, студенти наголошують, що логопедія займається не лише виправленням мовленнєвих порушень, а й формуванням правильного мовлення в процесі розвитку та його вдосконаленням на подальших етапах.

На питання «Чи обрали ви професію логопеда через інтерес до цього навчального предмета?» відповіді розподілилися так: 87,5% студентів підтвердили свій інтерес до логопедії, тоді як 12,5% не змогли дати однозначну відповідь. Це свідчить про те, що вибір професії більшості студентів був мотивований саме зацікавленістю в навчальному предметі.

Щодо відповідності професії їхнім здібностям, 62,5% студентів вважають, що логопедія відповідає їхнім можливостям, 8,3% дали негативну відповідь, а 29,2% не впевнені у своїх здібностях як майбутніх фахівців. Отже, не всі студенти мають повну впевненість у власній професійній відповідності.

На питання «Чи обрали ви професію логопеда, бо прагнете допомагати людям?» 83,3% студентів відповіли ствердно, тоді як 16,7% ще не

визначилися щодо цієї мотивації. Це вказує на те, що більшість студентів усвідомлюють соціальну значущість професії логопеда, оскільки вона не лише спрямована на виправлення вимови, а й сприяє всебічному розвитку мовлення.

Друга частина анкетування була присвячена вивченню наявного досвіду роботи студентів із дітьми з ТПМ та їхніми батьками.

На питання «Чи маєте Ви вже досвід роботи з дітьми з ТПМ?» відповіді розподілилися наступним чином: 66,7% студентів зазначили, що вже працювали з такими дітьми, тоді як 33,3% ще не мали такого досвіду.

Щодо запитання «На Вашу думку, чи важко працювати з дітьми з ТПМ?» більшість студентів (87,5%) вважають, що така робота є складною, оскільки діти цієї категорії потребують особливої уваги та значних зусиль. Водночас 12,5% студентів не вважають роботу з дітьми з ТПМ складною.

На запитання «Чи маєте Ви досвід взаємодії з батьками дітей з ТПМ?» 66,7% студентів відповіли ствердно, а 33,3% зазначили, що ще не мали такої практики.

Стосовно залучення батьків до корекційної роботи з їхніми дітьми відповіді розподілилися таким чином: 62,5% студентів уже залучали батьків до цього процесу, 4,2% ще не працювали з батьками, а 33,3% взагалі не мали досвіду взаємодії з дітьми з ТПМ та їхніми родинами.

Також з'ясувалося, що 54,2% студентів вже проводили консультації та тренінги для батьків щодо підтримки мовленнєвого розвитку їхніх дітей у домашніх умовах. Водночас 12,5% студентів мають досвід роботи з дітьми з ТПМ та їхніми батьками, проте поки що не проводили консультацій чи тренінгів. Загалом 33,3% студентів не мали жодного практичного досвіду роботи з дітьми з ТПМ та їхніми родинами.

На запитання «Як Ви оцінюєте свої навички консультування батьків дітей із ТПМ?» відповіді розподілилися таким чином: 62,5% студентів оцінили свій рівень як середній, лише 4,2% вказали на низький рівень, а 33,3% зізналися, що взагалі не мають досвіду консультування батьків дітей із ТПМ. Відповідаючи на відкрите запитання «Які основні виклики можна зустріти у роботі з батьками дітей із ТПМ?», студенти, які вже мали досвід такої роботи, зазначили такі труднощі:

- Недостатнє розуміння проблем дитини – батьки не завжди усвідомлюють серйозність або специфіку мовленнєвих порушень у дитини.

- Низька мотивація до співпраці – деякі батьки не залучаються до корекційного процесу або не виконують рекомендації логопеда.

- Емоційне вигорання батьків – виснаження та пригніченість, пов'язані з труднощами виховання дитини з ТПМ, що ускладнює ефективну взаємодію з логопедом.

- Брак знань про методики роботи з дитиною – батьки часто не володіють достатньою інформацією про те, як підтримувати мовленнєвий розвиток дитини вдома.

- Опір змінам у вихованні – деякі батьки скептично ставляться до нових підходів або не готові змінювати свої звичні методи.

- Фінансові труднощі – нестача ресурсів для придбання спеціальної літератури чи матеріалів для занять.

- Комунікаційні бар'єри – нерозуміння або конфлікти між логопедом і батьками, що ускладнює співпрацю.

- Психологічна напруженість – почуття тривоги, стресу або провини у батьків, які можуть заважати ефективному спілкуванню та взаємодії з логопедом.

Таким чином, робота з батьками дітей із ТПМ має низку викликів, які потребують від логопеда не лише професійних знань, а й навичок психологічної підтримки та ефективної комунікації.

Наступним етапом дослідження стало опитування студентів за методикою «Діагностика толерантної поведінки. Незакінчені речення» А.М. Костюченко, що дозволяє визначити їхнє ставлення до людей з особливими потребами.

Результати показали, що жоден зі студентів не виявив свідомої відмови визнавати, приймати та розуміти людей з ООП. Водночас 12,5% опитаних, хоча й декларують рівність прав усіх людей, на особистісному рівні відчують неприйняття осіб із особливими потребами. Більшість – 66,7% студентів – не лише визнають фізичні та психічні відмінності інших людей, а й підтримують їхню повноцінну інтеграцію в суспільство, не маючи соціальних забобонів і стереотипів. Водночас 25% опитаних приймають ці відмінності, але, здебільшого несвідомо, можуть використовувати певні соціальні стереотипи у своєму ставленні до людей з ООП.

З огляду на це, студенти, які демонструють недостатній рівень толерантності, мають пройти програму розвитку особистісної готовності до роботи в умовах інклюзивної освіти, що допоможе їм сформуванню більш усвідомлене та відкрите ставлення до людей з особливими потребами.

Далі було проведено дослідження за методикою «Діагностика емпатійних здібностей» (адаптація М.С. Міщенко). Результати показали, що у 45,8% студентів спостерігається середній рівень емпатії, 25% мають високий рівень, натомість у 25% рівень емпатії занижений, а у 4,2% – дуже низький.

Щодо типів емпатійної чутливості, 29,2% студентів переважно орієнтовані на емоційне співпереживання, що дозволяє їм легко налаштуватися на почуття інших. У 20,8% розвинута здатність створювати атмосферу довіри та

відкритості в комунікації, 16,7% студентів демонструють схильність до ідентифікації – вміння ставити себе на місце іншої людини. Водночас 16,7% орієнтовані на раціональний підхід до емпатії, що є більш поверхневим видом співпереживання. Ще 8,3% студентів сприймають емоції оточення на інтуїтивному рівні, а в 8,3% виявлені установки, що можуть як сприяти, так і перешкоджати емпатії.

Аналізуючи ці результати, можна зробити висновок, що хоча більшість студентів демонструють середній рівень емпатії, певна частина має низькі показники, що є критичним для роботи в інклюзивній освіті та потребує корекції.

Наступним етапом стало опитування за методикою «Визначення ступеня схильності до стресу» (адаптованою М.М. Прилуцькою). Більшість студентів (54,2%) мають середній рівень стресостійкості, 25% виявили високу схильність до стресу, а 20,8% – низьку. Це свідчить про те, що у більшості майбутніх логопедів стресостійкість знаходиться в межах норми, що є позитивним фактором у роботі з дітьми з ТПМ та їхніми батьками.

Остання методика, використана у дослідженні, – «Діагностика рівня впевненості в собі у ситуації міжособистісного спілкування» (В. Тимчук). Результати показали, що 54,2% студентів мають середній рівень впевненості, 20,8% – вищий за середній, 16,7% – нижчий за середній, а 8,3% – найнижчий. Отже, більшість студентів демонструють достатню впевненість у міжособистісному спілкуванні, що є важливим для їхньої професійної діяльності.

Підсумовуючи результати дослідження, можна зазначити, що опитані студенти загалом демонструють високий рівень толерантності, не мають виражених соціальних забобонів та позитивно ставляться до людей з особливими потребами. Також у більшості з них виявлено середній рівень емпатії, впевненості в собі та стресостійкості. Водночас лише частина студентів має досвід взаємодії з батьками дітей з ТПМ, тому для підвищення ефективності їхньої майбутньої професійної діяльності необхідно розвивати та вдосконалювати ці навички.

Висновки. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей із ТПМ є надзвичайно важливою, оскільки ефективна взаємодія між фахівцем і родиною дитини є ключовим фактором успішної корекційно-розвивальної роботи. Майбутні учителі-логопеди повинні оволодіти навичками емоційної підтримки, консультування та інформування батьків щодо особливостей розвитку їхніх дітей та методів допомоги. Це сприяє встановленню довіри, активному залученню батьків у процес реабілітації та створенню сприятливого середовища для покращення мовленнєвих навичок дитини. Для підвищення готовності студентів до співпраці з батьками дітей із ТПМ були розроблені

рекомендації, спрямовані на зміцнення довірливих стосунків між логопедом і батьками, активне залучення родини у процес реабілітації та формування сприятливих умов для мовленнєвого розвитку дитини. До основних рекомендацій належать: проведення індивідуальних консультацій для батьків дітей із ТПМ; організація груп підтримки для батьків, що виховують дітей із ТПМ; забезпечення психологічної підтримки батьків через супервізію; застосування кейс-методів у навчанні батьків ефективним методикам корекції мовлення; інтеграція батьків у процес мовленнєвої корекції їхньої дитини. Перспективою подальших досліджень вбачаємо реалізацію цих рекомендацій, що сприятиме більш ефективній взаємодії між логопедом і батьками, що, у свою чергу, позитивно вплине на розвиток мовлення у дітей із ТПМ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрєєва О. Взаємодія батьків та вчителя-логопеда на шляху формування у дітей мовленнєвої компетентності / Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі. Лисичанськ: ТОВ «Фокспрінт», 2021. С. 32–38.
2. Гладуш В., Шилонова В., Кляйн В. Підготовка працівників спеціальної освіти в Словаччині та в Україні: порівняльний аналіз. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2020. Вип. 16. С. 48–60.
3. Гладуш В., Шилонова В., Кляйн В. Формування діагностико-прогностичної компетентності випускника магістратури спеціальної освіти. *Україна. Здоров'я нації*. 2019. № 2 (55). С. 26–33.
4. Вивір С.А. Взаємодія вчителя-логопеда і батьків у корекційній логопедичній роботі з дошкільниками. *Корекційна педагогіка*. 2015. №7. С. 29–35.
5. Ємяшева М. Ю. Особистісні та професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя-логопеда. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»*. 2014. Вип. 9. С. 89–94.
6. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення: дис. канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2011. 216 с.
7. Ленів З.П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 28. С. 119–125.
8. Рібцун Ю. В. Співпраця вчителя-логопеда з батьками : молодша логопедична група для дітей із ЗНМ. *Дефектологія. Особлива дитина : навчання та виховання*. 2011. № 1. С. 33–37.
9. Хворова Г.М. Формування батьківської компетентності в корекційній освіті дітей з полісистемними порушеннями розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 28. С. 236–243.
10. Hladush V., Stupak B. Development of teacher's professional skills in the context of innovative process. *SWorldJournal*. Svishtov, 2023. Issue 18, part 3. P. 14–21.